

ВПЛИВ ПРАВОВИХ ЗАСОБІВ ГРОШОВО-КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ НА БАНКІВСЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ

Сучасний кризовий стан банківської системи потребує додаткового дослідження правових засобів державного впливу на банки з метою вдосконалення побудови механізму регулювання банківської діяльності. Питання засобів регулювання відносин у сфері господарювання, в тому числі в банківській системі, методами різних галузей права досліджували Г.Л. Знаменський [6], Б.І. Пугинський [14], Т.А. Латковська [8] Д.П. Фьоклін [17]. Як складові грошово-кредитної політики, названі засоби розглядали О.П. Орлюк [11] і В.Л. Кротюк [7].

Мета статті – визначити цілі й методи застосування інструментів грошово-кредитної політики як правових засобів регулювання банківської діяльності.

З погляду на механізм правового регулювання як на систему правових засобів, за допомогою яких забезпечується результативний правовий вплив на суспільні відносини [1, с. 364], необ-

хідно відмітити місце й рівень регламентування Національним банком України (далі – НБУ) банківських операцій в механізмі державного регулювання господарської діяльності. Цілком слушно Н.О. Саніахметовою відмічається, що державне регулювання підприємницької діяльності ґрунтується на законодавстві, але не вичерпується ним. Це складний процес, комплекс різноманітних організаційно-правових заходів, який потребує ефективного функціонування державних органів, які застосовують правові засоби [15, с. 15]. Додаткове наповнення механізму державного регламентування економічних відносин пропонує Д.В. Задихайло, який називає три його площини: (а) рівень змісту економічних відносин, (б) державне управління з системою органів держави, (в) систему нормативно-правового регулювання [5, с. 26].

Правовою регламентацією господарської діяльності (ст. 5

Господарського кодексу України [12; 2003. – № 11. – Ст. 462] (далі – ГКУ) забезпечується становлення конституційних засад правопорядку у сфері господарювання шляхом застосування засобів державного регулювання макроекономічними процесами. У цьому механізмі ці засоби державного регулювання господарської діяльності (згідно зі ст. 12 ГКУ) мають загальну мету – макроекономічне регламування господарства, хоча їх використання відбувається на всіх рівнях регулювання економіки. Варто, вважаємо, погодитися з тим, що «в наборі необхідних заходів економічної політики мають поєднуватися макроекономічні та пруденційні заходи, спрямовані на подолання або попередження ризиків» [9, с. 7].

Характер розглядуваних правових засобів та їх види можна визначити на підставі їх функціональної характеристики в системі елементів механізму господарсько-правової регламентації з урахуванням аналізу цілей його застосування. Індикативне регулювання відповідно до ст. 66 Закону «Про Національний банк України» [12; 1999. – № 24. – Ст. 1087] (далі – Закон «Про НБУ»), які адміністративне, є формою регулювання з характером управлінського впливу НБУ на банківську діяльність і здійснюється нижченаведени-

ми засобами, які розглянемо на підставі деяких нормативних актів Нацбанку України.

Установлення обов'язкових економічних нормативів регламентовано Інструкцією про порядок регулювання діяльності банків в Україні, затвердженою постановою Правління (далі – ПП) НБУ № 368 від 28 серпня 2001 р. [12; 2001. – № 40. – Ст.1813], прийнятою з метою забезпечення стабільної діяльності банків і своєчасного виконання ними зобов'язань перед вкладниками, а також запобігання неправильному розподілу ресурсів і втраті капіталу через ризики, притаманні банківській діяльності.

Норми обов'язкових резервів для банків визначаються на підставі спеціального Положення про порядок їх формування, затвердженого ПП НБУ № 91 від 16 березня 2006 р. [12; 2006. – № 13. – Ст. 908]. НБУ використовує нормативи обов'язкового резервування як один з монетарних інструментів для регламентування обсягів грошової маси в обігу й управління грошово-кредитним ринком. Вони обчислюються залежно від виду заборгованості банку й валюти від 0 % до 7 % (ПП НБУ № 442 від 22 грудня 2008 р. [16]). Зміни відсотків і порядку нарахування можуть змінювати обсяг вільних коштів у банках. Останні ж їх або направляють в інші активні опе-

ПРОБЛЕМИ ЗАКОННОСТІ

рації (напрямки НБУ не встановлюються), або застосовують інші інструменти, що впливають на зміну курсів валюти на грошовому ринку.

Закріплення норм відраховань до резервів на покриття ризиків від окремих активних банківських операцій здійснюється окремими нормативними актами НБУ. Положенням про порядок формування і використання резерву для відшкодування можливих витрат за кредитними операціями банків, затвердженим ПП НБУ № 279 від 6 червня 2000 р. [12; 2000. – № 32. – Ст.1378] (далі – Положення № 279), регулюється порядок формування й використання резерву, встановлений з метою підвищення надійності і стабільності банківської системи, захисту інтересів кредиторів та вкладників банків.

Процентна політика НБУ здійснюється з метою ефективного управління грошово-кредитним ринком, обсягами грошової маси в обігу, виконання функції кредитора останньої інстанції шляхом установлення за операціями НБУ таких процентних ставок, як облікова, за кредитами овернайт, рефінансування, за депозитами овернайт, залучення тимчасово вільних коштів банків згідно з Положенням про процентну політику Національного банку України, затвердженим ПП

НБУ № 389 від 18 серпня 2004 р. [12; 2004. – № 36. – Ст. 2422].

Рефінансування банків НБУ провадиться на підставі Положення про регулювання Національним банком України ліквідності банків України, затвердженого ПП НБУ № 378 від 26 вересня 2006 р. [12; 2006. – № 42. – Ст. 2823] (далі – Положення № 378). Рефінансування – це операції з надання банкам кредитів у встановленому НБУ порядку. Але метою й економічною суттю поєднуються й інші операції НБУ, здійснювані на підставі кредитного договору й інших правочинів і передбачені Положенням № 378. Для ефективного регулювання ліквідності банків, виконання функції кредитора останньої інстанції НБУ з урахуванням поточної ситуації на грошово-кредитному ринку застосовує такі інструменти, як операції: (а) з рефінансування, (б) репо; (в) з обміну іноземної валюти на національну для підтримання ліквідності банків (своп); (г) з надання стабілізаційного кредиту; (д) з власними борговими зобов'язаннями; (е) з державними облігаціями України.

Операції із цінними паперами на відкритому ринку є самостійним засобом регламентування. Стаття 29 Закону «Про НБУ» визначає, що операціями відкритого ринку НБУ є купівля-продаж казначейських зобов'язань,

інших цінних паперів (крім тих, що підтверджують корпоративні права) й боргових зобов'язань, визначених Правлінням НБУ. Відкритий ринок визначається НБУ як ринок, на якому здійснюються операції з рефінансування й купівлі-продажу цінних паперів між особами, які не є первинними кредиторами й позичальниками; кошти внаслідок продажу на ньому цінних паперів надходять на користь держателя останніх, а не їх емітента, (п.1 розд.1 Положення № 378).

Кореспондентські відносини (доцільно вести мову про їх устанавлення), як засіб регулювання НБУ, мають свою специфіку застосування. Нацбанк України забезпечує міжбанківські розрахунки через свої установи, надає дозвіл на їх проведення через прямі кореспондентські відносини банків та їх власні розрахункові системи (ч. 2 ст. 40 Закону «Про НБУ»). Інструкція про міжбанківський переказ коштів в Україні в національній валюті, затверджена ПП НБУ № 320 від 16 серпня 2006 р. [12; 2006. – № 36. – Ст. 2507], визначає загальні вимоги щодо функціонування в державі системи електронних платежів НБУ й порядку виконання міжбанківських переказів коштів через кореспондентські рахунки банків-резидентів у національній валюті. Разом із тим інший режим ре-

гламентування мають кореспондентські відносини з банками-нерезидентами, що можна віднести до зовнішньоекономічної діяльності банків і пов'язаного із цим валютного регулювання відповідно до Декрету Кабінету Міністрів України № 15-93 від 19 лютого 2003 р. [4] (далі – Декрет КМУ № 15-93), згідно з п. 2 ч.2 ст. 1 і ст. 5 якого відкриття кореспондентських рахунків уповноваженими банками є валютною операцією, що здійснюється на підставі генеральної ліцензії НБУ. Положення про відкриття та функціонування кореспондентських рахунків банків-резидентів та нерезидентів в іноземній валюті та кореспондентських рахунків банків-нерезидентів у гривнях, затверджене ПП НБУ № 118 від 26 березня 1998 р. [12; 1998. – № 15. – Ст. 571] (далі – Положення № 118), прийнято з метою подальшого впорядкування операцій у гривнях та іноземній валюті через кореспондентські рахунки. Ним передбачається, що після отримання від НБУ банківської ліцензії й письмового дозволу на виконання операцій з валютними цінностями уповноважені банки України можуть укладати угоди про відкриття кореспондентських рахунків за Положенням № 118, а в подальшому здійснювати їх реєстрацію відповідно до Правил реєстрації кореспон-

ПРОБЛЕМИ ЗАКОННОСТІ

дентських рахунків банків Національним банком України, затверджених ПП НБУ № 343 від 15 серпня 2001 р. [12; 2001. – № 36. – Ст. 1667].

Управління золотовалютними резервами, включаючи валютні інтервенції як засіб, одночасно є самостійною функцією НБУ згідно зі ст. 7 Закону «Про НБУ», яка полягає забезпеченні накопичення і зберігання золотовалютних резервів і здійснення операцій з ними й банківськими металами. Правління НБУ приймає рішення щодо мінімального розміру таких резервів (ст. 15). Статті 28, 36, 42 і 48 указанного Закону передбачають, що Нацбанк (а) забезпечує управління цими резервами держави, здійснюючи валютні інтервенції шляхом купівлі-продажу валютних цінностей на валютних ринках і впливаючи на курс національної валюти щодо іноземних валют і на загальний попит і пропозицію грошей в Україні; (б) купує й продає валютні цінності з метою монетарного регулювання; (в) розміщує золотовалютні резерви самостійно або через банки, уповноважені ним на ведіння валютних операцій; (г) виконує операції із золотовалютними резервами держави з банками, рейтинг яких за класифікацією міжнародних рейтингових агентств відповідає вимогам до першокласних банків не ни-

жче категорії А. Застосовуючи названі операції, НБУ реалізує валютну політику держави, яка відповідно до ч. 1 ст. 10 ГКУ спрямована на встановлення й підтримку паритетного курсу національної валюти щодо іноземних валют, симулювання зростання державних валютних резервів та їх ефективного використання. Науковці-економісти відмічають, що валютно-курсова політика є органічним складником монетарної (грошово-кредитної) політики, що використовує методи й інструменти як безпосередньо валютної, так і монетарної політики, і визначають її як комплекс нормативно-правових, прогнозуючих, регулюючих і контролюючих заходів центрального банку щодо управління валютним курсом з метою досягнення цілей економічної політики держави [13, с. 15].

Стаття 30 Закону «Про НБУ» встановлює, що відповідно до законодавства України про зовнішньоекономічну діяльність і систему валютного регулювання й контролю НБУ впорядковує імпорт і експорт капіталу. Експорт капіталу – вивезення за межі України (імпорт – ввезення з-за меж) капіталу в будь-якій формі (валютних коштів, продукції, послуг, робіт, прав інтелектуальної власності та інших немайнових прав) з метою одержання прибутків від виробничої та інших

форм господарської діяльності (ст. 1 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність»). Здійснення інвестицій за кордон (у тому числі шляхом придбання цінних паперів) відбувається на підставі індивідуальної ліцензії НБУ (пп. е) п. 4 ст. 5 Декрету КМУ № 15-93), яка надається в порядку, передбаченому Інструкцією, затвердженою ПП НБУ № 122 від 16 березня 1999 р. [12; 1999. – № 17. – Ст. 754]. Ліцензія фактично має попередній реєстраційний характер, не має оціночних вимог з боку НБУ, крім норми п. 3.5 розд. 2 названої Інструкції: рішення про її видачу Нацбанком приймається з урахуванням висновків спеціальних державних органів по боротьбі з організованою злочинністю. Положення про порядок отримання резидентами кредитів, позик в іноземній валюті від нерезидентів і надання резидентами позик в іноземній валюті нерезидентам, затверджено ПП НБУ № 270 від 17 червня 2004 р. [12; 2004. – № 29. – Ст. 1963]. Ним установлюється порядок отримання резидентами кредитів, позик в іноземній валюті (у тому числі поворотної фінансової допомоги) від нерезидентів, їх надання останнім, порядок реєстрації договорів (поширюється й на банки), які передбачають ці операції, й одержання індивідуальних ліцензій.

Одночасно регулювання

НБУ, назване в ст. 66 Закону України «Про банки» індикативним, віднесено у ст. 25 Закону «Про НБУ» до основних економічних засобів і методів грошово-кредитної політики для встановлення обсягу грошової маси. В обох цих статтях вони названі інструментами. Відповідно до ст. 1 Закону «Про НБУ» основні засади цієї політики є комплексом змінних індикаторів фінансової сфери, що дають можливість НБУ за допомогою інструментів (засобів і методів) регулювати грошовий обіг і кредитування економіки з метою забезпечення стабільності грошової одиниці України як монетарної передумови для економічного зростання й підтримки високого рівня зайнятості населення. В.В. Баліцькою відмічається, що при регулюванні грошово-кредитного ринку НБУ застосовує набір таких монетарних механізмів та інструментів: а) відсоткові ставки; б) рефінансування комерційних банків; в) нормативи обов'язкового резервування коштів банківською системою; г) депозитні сертифікати НБУ для їх розміщення серед комерційних банків; д) операції на відкритому ринку; е) операції на валютному ринку (обмінний курс) [2, с. 13]. Разом з тим, за ч.1 ст. 10 ГКУ грошово-кредитна політика спрямована на забезпечення народного господарства економічно необ-

ПРОБЛЕМИ ЗАКОННОСТІ

хідним обсягом грошової маси, на досягнення ефективного готівкового обігу, залучення коштів суб'єктів господарювання й населення до банківської системи, стимулювання використання кредитних ресурсів на потреби функціонування й розвитку економіки. Вона взаємопов'язана результатом впливу із зовнішньоекономічною, валютною, інвестиційною й ціновою політикою.

На підставі аналізу впливу монетарного регулювання на суб'єктів господарювання В.В. Баліцька констатує, що ліквідність банків фактично визначається без урахування реальної потреби суб'єктів господарювання в коштах, а рефінансування підпорядковано переважно грошовій емісії, яка залежить від попиту на неї з боку експортерів. Наявність інших недоліків, у тому числі в кредитуванні, свідчить про те, що монетарні механізми регулювання фінансового ринку не реагують на зміну вартісних і структурних характеристик капіталу суб'єктів економіки, їх ліквідність і падіння індикаторів фінансової незалежності [2, с. 16 - 19].

Як уже зазначалось, перелічені в ст. 66 Закону України «Про банки» функції, засоби, методи виступають інструментами грошово-кредитної політики, об'єктом якої є не тільки бан-

ківська діяльність, а й правовідносини в інших галузях господарства. Їх використання впливає на банківську діяльність по-різному. З нашого погляду, індикативне регламентування банківської діяльності за своїм змістом не відповідає назві, передбаченій у ст. 66 Закону України «Про банки», за формами й засобами, тим більше що поширеним в економічній науці є застосування індикаторів як кількісно-якісних орієнтирів планування, прогнозування, інституційних рейтингів. Слід припустити, що економічні індикативні методи можуть змінюватися за своїм змістом. У такому разі брак нормативної констатації їх характеру дасть змогу визначати інші методики проведення НБУ операцій та заходів. Підстави для такого твердження можна виявити в поглядах економістів, у змісті нормативних актів НБУ.

О.В. Пасічник наголошує, що саме свідченням низької ефективності індикативних методів управління валютним курсом є недотримання НБУ встановлених індикативних монетарних показників при реалізації валютно-курсової й монетарної політики. Це проявляється в результатах аналізу виконання Основних засад грошово-кредитної політики у 1999-2002 роках. Показників же, які містять останні, Нацбанком не було досягнуто фактично

жодного разу, і це доводить, за висновком науковця, що монетарна і як наслідок – валютно-курсова політика реалізуються на принципах оперативного реагування [13, с.12]. Методи й засоби грошово-кредитної політики (норми обов'язкових резервів, відсоткові ставки, управління золотовалютними резервами, операції з цінними паперами на відкритому ринку, регламентація імпорту й експорту капіталу), як визначає І.В. Ветрова, впливають на пропозицію грошей, що цілком відповідає монетаристській концепції НБУ, а обов'язкове резервування відмічається як один з найважливіших засобів грошово-кредитної політики, який можна віднести до числа інструментів непрямого впливу на грошову масу, хоча щодо комерційних банків він є прямим і досить жорстким інструментом впливу [3, с. 11]. Сказане підкреслює також іншу, ніж банківська діяльність, спрямованість грошово-кредитної політики, яка використовує банківську систему як механізм реалізації своїх методів і засобів.

Не проводячи ієрархічну класифікацію цілей грошово-кредитної політики НБУ, можна назвати найактуальніші з них, якщо звернути увагу на відповідні документи НБУ. В Основних засадах грошово-кредитної політики на 2009 рік (затверджених

рішенням Ради НБУ № 14 від 15 вересня 2008 р.) головною метою грошово-кредитної політики у цьому році й у наступних роках згідно з Конституцією України лишатиметься забезпечення стабільності національної грошової одиниці, а найбільш актуальним завданням – спрямування Нацбанком у межах своєї компетенції зусиль на зниження темпів інфляції. Стосовно переходу до відміченого таргетування інфляції дослідники відмічають, що цінова стабільність – основна мета монетарної політики переважної більшості центральних банків у зв'язку із втратами достатку суспільства від інфляції. За їх думкою, рівень останньої, близький до 4 %, є оптимальним для України в довготерміновій перспективі [10, с. 55]. Політика грошово-кредитна, зауважила Т.А. Латковська, може бути реальною, якщо буде нерозривно пов'язана з бюджетною, податковою й зовнішньоекономічною, тобто якщо вона буде складником єдиної державної економічної політики. Як вважає науковець, з урахуванням її значення, Основи грошово-кредитної політики слід затверджувати спеціальним законом [8, с. 265]. Як бачимо, НБУ додержується визначення конституційної мети грошово-кредитного забезпечення стабільності національної грошової одиниці з періодичним ус-

ПРОБЛЕМИ ЗАКОННОСТІ

тановленням у попередніх роках орієнтирами перехідних періодів до таргетування інфляції.

Як висновок необхідно відмітити, що аналіз цілевизначеності й методів впливу засобів індикативного регулювання надає змогу охарактеризувати ступінь впливу на банки, але свідчить про недоцільність вживання наведеної в ст. 66 Закону «Про банки» класифікації правових засобів. Безпосередньо впливають на банківську діяльність і мають адміністративний характер її регламентування такі правові засоби: (1) установлення обов'язкових економічних нормативів з метою стабільної діяльності банків і своєчасного виконання ними зобов'язань перед вкладниками, а також запобігання неправильному розподілу ресурсів і втраті капіталу через ризики; (2) установлення кореспондентських відносин як атрибут визначення статутної діяльності; (3) формування й використання резервів на покриття ризиків від окремих активних банківських операцій з метою підвищення надійності і стабільності банківської системи, захисту інтересів кредиторів і вкладників.

Не заявлені в нормативних актах НБУ як правові засоби, що безпосередньо впливають на банківську діяльність але мають адміністративний вплив за методом: (1) визначення норм

обов'язкових резервів для банків проголошено як один із монетарних інструментів з метою (а) стримування інфляційного тиску й попередження накопичення ризиків виникнення дисбалансів у фінансовій сфері, (б) сприяння ефективнішому спрямуванню банками ресурсів для кредитування реального сектора економіки і (в) підвищення ефективності застосування механізмів регулювання грошово-кредитного ринку; (2) установлення кореспондентських відносин для подальшого впорядкування операцій у гривнях та іноземній валюті через кореспондентські рахунки з банками-нерезидентами (не вважається засобом прямого впливу, хоча метод характеризує як адміністративний вплив на зовнішньоекономічну діяльність банків і валютні операції).

Диспозитивний характер впливу (непряме регулювання, без примусу) мають: (1) рефінансування для ефективного коригування ліквідності банків, виконання функції кредитора останньої інстанції НБУ; (2) відсоткова політика з метою ефективного управління грошово-кредитним ринком, обсягами грошової маси в обігу, виконання функції кредитора останньої інстанції; (3) управління золотовалютними резервами для (а) забезпечення внутрішньої й зовнішньої стабільності грошової одиниці

України, (б) впливу на курс національної валюти щодо іноземних валют і на загальний попит і пропозицію грошей в Україні, (в) монетарного регулювання – купівля й продаж валютних цінностей.

Усі інструменти монетарної політики мають загальну (генеральну) мету – регламентування грошового обігу та кредитування економіки для забезпечення стабільності грошової одиниці України як монетарної передумови економічного зростання й підтримки високого рівня зайнятості населення.

Спираючись на викладене, відмітимо, що правові адміністративні засоби прямо впливають на банківську діяльність і не можуть вважатися індикативними, а разом з іншими належать до інструментів грошово-кредитної політики й не можуть класифікуватися інакше. Така природа засобів за змістом і методами застосування потребує відповідного нормативного закріплення в законі у виді наступних положень:

1. Усі засоби регулювання банківської діяльності мають адміністративний характер, що не повинно відбиватися в нормі

статті закону як підстава їх відокремлення, а індикативність взагалі не притаманна правовому впливу державних органів на банки.

2. Засоби, віднесені до грошово-кредитної політики, мають бути відображені щодо регулювання банківської діяльності окремо із вказівкою, що шляхом використання банківської системи реалізується грошово-кредитна політика й одночасно відбувається вплив на банківську діяльність.

3. Будь-який засіб банківського регулювання, який є обов'язковим для банку, в тому числі віднесений до інструментів грошово-кредитної політики, належить закріплювати в законі відповідно до порядку регламентування компетенції НБУ в частині впливу на суб'єктів підприємництва, в тому числі з регламентацією змісту обмежень, порядку й підстав їх введення й застосування.

Подальшого дослідження потребує правове нормування повноважень НБУ стосовно меж впливу безпосередньо на банківську діяльність окремих банків при здійсненні грошово-кредитної політики.

Список літератури: 1. Алексеев С.С. Право: азбука – теория – философия: Опыт комплексного исследования. – М.: Статут, 1999. – С. 364. 2. Баліцька В.В. Механізм монетарного регулювання: оцінка впливу на господарську діяльність та формування капіталу підприємств України // Економіка, фінанси, право. – 2008. – № 6. – С.12-20. 3. Ветрова І. В.

ПРОБЛЕМИ ЗАКОННОСТІ

Правові основи реалізації грошово-кредитної політики Національного банку України: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук/ Київ. нац. ун-т. – К., 2007. – 19 с. **4.** Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 17. – Ст. 184. **5.** *Задихайло Д.* Державне регулювання ринкових відносин як актуальна юридична проблема // Укр. комерц. право. – 2005. – № 6. – С. 18-28. **6.** *Знаменский Г.Л.* Совершенствование хозяйственного законодательства: цель и средства. – Киев: Наукова думка, 1980. – 188 с. **7.** *Кротюк В.Л.* Національний банк – центр банківської системи України. Організаційно- правовий аналіз. – К.: Вид. дім «Ін Юре», – 2000. – 248 с. **8.** *Латковська Т.А.* Фінансово-правове регулювання організації та функціонування банківської системи в Україні та зарубіжних країнах: порівняльно-правовий аналіз: Дис. ... д-ра юрид. наук/ Одес. нац. юрид. академія. – О., 2008. – 533 с. **9.** *Мищенко В., Кравець О.* Удосконалення управління банківським кредитуванням на прикладі країн Центральної та Східної Європи // Вісн. НБУ. – 2006. – № 9. – С. 5-10. **10.** *Николайчук С.* Определение целевых показателей инфляции для Украины // Банк. вестник. – 2009. – № 1. – С. 49 – 55. **11.** *Орлюк О.П.* Банківська система України. Правові засади організації. – К., Юрінком Інтер, 2003. – 240 с. **12.** Офіційний вісник України. **13.** *Пасічник О.В.* Валютно-курсова політика та механізм її реалізації в Україні: Автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.02.03/ Київ. нац. економ. ун-т, К., 2004. – 21 с. **14.** *Пугинский Б.И.* Гражданско-правовые средства в хозяйственных отношениях. – М.: Юрид. лит. – 1984. – 224 с. **15.** *Саниахметова Н.* Поняття державного регулювання підприємництва // Укр. комерц. право. – 2005. – № 6. – С. 10 -17. **16.** Система інформаційно-правового забезпечення Ліга:Закон. **17.** *Фьоклін Д.П.* Регулюючий вплив держави на функціонування банківських інститутів: Автореф. дис. ... канд. наук з держ. управління: 25.00.02/ Донец. Держ. ун-т управління М-ва освіти і науки України. – Донецьк, 2006. – 23 с.

Надійшла до редакції 01.04.2009 р.